

Prof. dr hab. Nelly Daszkiewicz
Politechnika Gdańska
Wydział Zarządzania i Ekonomii
Katedra Ekonomii
e-mail: ndasz@pg.edu.pl

Gdańsk, 28.05.2026

RECENZJA ROZPRAWY DOKORSKIEJ

mgr Celestyny Miłoś pt. „Publiczne wsparcie finansowe a proces umiędzynarodowienia mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce” przygotowanej pod kierunkiem naukowym Prof. UEK dr hab. Tomasza Rachwała i promotora pomocniczego Prof. UEK dr hab. Pawła Ulmana

1. Podstawy formalno-prawne przygotowania recenzji

Podstawą przygotowania recenzji jest pismo Centrum Kształcenia Doktorantów i Obsługi Postępowań Doktorskich UEK w Krakowie informujące mnie, iż Rada Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie na posiedzeniu w dniu 16 marca 2026 powołała mnie na recenzentkę w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora mgr Celestynie Miłoś w dyscyplinie ekonomia i finanse.

2. Ocena merytoryczna

2.1. Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Recenzowana praca doktorska podejmuje bardzo aktualną i ważną problematykę. Wyniki wielu dotychczasowych badań potwierdziły, iż publiczne wsparcie finansowe odgrywa ważną rolę w procesie umiędzynarodowienia mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP). Przedsiębiorstwa należące do sektora MŚP często mierzą się z barierą finansową, przede wszystkim z uwagi na ograniczony dostęp do finansowania, co utrudnia im ekspansję na rynki zagraniczne. Publiczne wsparcie pozwala MŚP na częściowe pokrycie kosztów związanych z wejściem na nowe rynki, oznacza również zmniejszenie ryzyka związanego z internacjonalizacją i może ułatwić firmie decyzję o ekspansji. Dodatkowo, publiczne fundusze mogą być skierowane na rozwój innowacji, co z kolei zwiększa konkurencyjność MŚP na rynkach międzynarodowych. Dzięki wsparciu finansowemu MŚP mogą też lepiej konkurować z większymi firmami.

Jednak, jak słusznie zauważa Doktorantka, pozyskanie i wykorzystanie wsparcia finansowego wiąże się z wyzwaniem z obszaru zasobu finansowego, kadrowego czy *know-how*. Dlatego też, kluczowe jest pytanie, w jaki sposób publiczne wsparcie oddziałuje na przedsiębiorstwa, w

szczegółności na proces ich internacjonalizacji. Problem ten jest bardzo ważny również dla polskich MŚP.

W związku z powyższym, nie mam wątpliwości, iż niniejsza praca doktorska wnosi istotny wkład w badania internacjonalizacji przedsiębiorstw. Ponadto, tytuł pracy, *Publiczne wsparcie finansowe a proces umiędzynarodowienia mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce* dobrze odzwierciedla zakreślony obszar badań oraz zawartość pracy.

2.2. Cel pracy, pytania badawcze, hipotezy badawcze i metody badań

Celem głównym recenzowanej rozprawy doktorskiej było określenie wpływu publicznego wsparcia finansowego internacjonalizacji MŚP w Polsce na proces ich umiędzynarodowienia. Ponadto sformułowane zostały cele szczegółowe, które Doktorantka wyznaczyła dla każdej części pracy: Są to:

1. Cele szczegółowe dla części teoretycznej:

- a) usystematyzowanie współczesnych teorii internacjonalizacji przedsiębiorstwa,
- b) usystematyzowanie terminologii z zakresu publicznego wsparcia finansowego internacjonalizacji,
- c) określenie czynników oddziałujących na proces internacjonalizacji i ich znaczenia.

2. Cel szczegółowy dla części metodycznej:

- a) Opracowanie metodyki badawczej pozwalającej na weryfikację postawionych hipotez, możliwej do adaptacji i replikacji w przyszłych badaniach dotyczących internacjonalizacji MSP.

3. Cel szczegółowy dla części empirycznej:

- a) Weryfikacja na podstawie przeprowadzonych badań oddziaływania publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia MŚP.

Przedstawione przez Doktorantkę w rozdziale trzecim pytania badawcze są sformułowane prawidłowo i korespondują z celami pracy. Cel główny, cele szczegółowe i pytania badawcze dobrze określają tematykę pracy i jej obszar badawczy.

Doktorantka sformułowała hipotezy badawcze, tj. hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe: HG: Finansowe instrumenty publicznego wsparcia internacjonalizacji MSP w Polsce pozytywnie wpływają na proces ich umiędzynarodowienia poprzez ich rozwój.

H1. Publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na zwiększenie zakresu internacjonalizacji przedsiębiorstwa (*entry scope*).

H2. Publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na tempo internacjonalizacji (*internationalization speed*).

H3. Publiczne wsparcie finansowe pozytywnie wpływa na zwiększenie udziału sprzedaży zagranicznej w sprzedaży ogółem – wpływ na stopień internacjonalizacji (*internationalization degree*).

H4. Uzyskanie i wykorzystanie publicznego wsparcia finansowego pozytywnie wpływa na podejmowanie dalszych decyzji dotyczących działań związanych z internacjonalizacją.

Do weryfikacji hipotez wykorzystano badania ankietowe przeprowadzone metodą CAWI (*Computer-Assisted Web Interview*) oraz wyniki ewaluacji programów wsparcia przeprowadzone przez instytucje udzielające. Weryfikacja hipotez została przeprowadzona z zastosowaniem nieparametrycznego niezależności Pearsona (chi-kwadrat), natomiast wykorzystanie współczynnika V Cramera pozwolił Doktorantce na określenie intensywności zależności.

Cel główny oraz cele szczegółowe zostały sformułowane prawidłowo i zrealizowane. Sformułowane hipotezy badawcze oraz zastosowane w pracy metody są prawidłowe. Doceniam przypisanie celów do kolejnych części pracy co bardzo ułatwia zrozumienie założonego przez Doktorantkę postępowania badawczego.

2.3. Dobór i wykorzystanie źródeł literatury przedmiotu

Pani mgr Celestyna Miłoś wykorzystwała w dysertacji 244 pozycje bibliograficzne. Wykorzystane źródła są bardzo dobrze dobrane, różnorodne, dominują pozycje anglojęzyczne. Literatura przedmiotu jest aktualna, obejmuje najważniejsze pozycje z obszaru internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz najnowsze dostępne raporty instytucji dotyczące wsparcia MŚP. Przeprowadzony przegląd literatury dodatkowo świadczy o bardzo aktualnym temacie pracy doktorskiej i dogłębnych studiach literaturowych.

2.4. Układu pracy

Praca posiada klasyczny układ oraz spójną i logiczną strukturę. Rozprawa liczy łącznie 206 stron podzielonych na wstęp, pięć rozdziałów oraz zakończenie. Pozostałą część pracy stanowią: bibliografia, spis tabel, spis rysunków, spis użytych skrótów oraz dwa załączniki zawierające ankiety skierowane do badanych przedsiębiorstw. Dwa rozdziały mają charakter teoretyczny. W rozdziale pierwszym pracy Doktorantka opisała terminologię i problematykę z zakresu internacjonalizacji w świetle literatury. W rozdziale drugim omówiła zagadnienia z zakresu publicznego wsparcia umiędzynarodowienia przedsiębiorstw. Rozdział trzeci ma charakter metodyczny, w którym Doktorantka opisuje i uzasadnia metodykę badania. Rozdział czwarty i piąty są rozdziałami empiryczno-analitycznymi. W rozdziale czwartym zaprezentowane zostały wyniki badań własnych Doktorantki. Natomiast w ostatnim, piątym rozdziale przeprowadzona została ocena zastosowanego modelu badawczego oraz wnioski dla dalszych badań.

2.5. Ocena merytoryczna

We wstępie pracy doktorskiej zawarte zostały najważniejsze informacje, w szczególności uzasadnienie wyboru tematu pracy. Doktorantka wyjaśniła istotę procesu internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz wskazała na lukę badawczą dotyczącą zagadnienia finansowego wsparcia MSP w tym procesie. Ponadto, mgr Celestyna Miłoś określiła cel główny rozprawy, cele

szczegółowe, hipotezy badawcze oraz wykorzystane w rozprawie metody badawcze. Następnie przedstawiona została struktura pracy oraz streszczenia poszczególnych rozdziałów.

Układ i zawartość wstępu są prawidłowe choć uważam, że byłby lepiej, gdyby przedstawione w rozdziale trzecim luka badawcza i pytania badawcze zostały też przywołane we wstępie.

Rozdział pierwszy (*Istota internacjonalizacji (umiędzynarodowienia) przedsiębiorstwa w świetle literatury przedmiotu*) stanowi podbudowę teoretyczną pracy doktorskiej. Autorka wyjaśniła w nim definicje internacjonalizacji przedsiębiorstw oraz kryteria ich klasyfikacji. Słusznie zwróciła uwagę na złożoność, wielowątkowość i wielokierunkowość charakteru definiowania internacjonalizacji przedsiębiorstwa, historię prób jego definiowania oraz przyjęła definicję na potrzeby recenzowanej rozprawy, tj. rozumienie internacjonalizacji jako działalności firm na rynkach zagranicznych przede wszystkim w postaci eksportu produktów i usług. Omówiła również problemy związane ze zdefiniowaniem przedsiębiorstwa międzynarodowego (p.1.1). Następnie opisane zostały czynniki i motywy internacjonalizacji przedsiębiorstwa (p. 1.2). Doktorantka przedstawiła ich różne typologizacje oraz wyniki wybranych badań. W punkcie 1.3 omówiona została internacjonalizacja przedsiębiorstw w teorii. W tej części rozdziału, Doktorantka bardzo szczegółowo opisała przedklasyczne klasyczne i współczesne teorie handlu międzynarodowego (p.1.3.1). Wobec tak dokładnej prezentacji pewien niedosyt budzi kolejny punkt (1.3.2.) poświęcony współczesnym teoriom internacjonalizacji przedsiębiorstw. Doktorantka ograniczyła się do wymienienia podziału modeli internacjonalizacji według wybranych autorów, niewiele uwagi poświęcając teoriom szczególnie ważnym dla internacjonalizacji MSP. W dalszej części rozdziału omówiono formy zagranicznej działalności przedsiębiorstwa (p.1.4) oraz strategię internacjonalizacji przedsiębiorstw (p.1.5). Uważam, że rozdział pierwszy zyskałby, gdyby dodany został punkt dotyczący miar i wzorców umiędzynarodowienia przedsiębiorstw, tym bardziej, że w rozdziale czwartym (empirycznym) Doktorantka bada wpływ publicznego wsparcia finansowego na zakres internacjonalizacji oraz tempo internacjonalizacji.

Rozdział drugi (*Polityka na rzecz rozwoju działalności zagranicznej polskich przedsiębiorstw*) dotyczy publicznego wsparcia umiędzynarodowienia przedsiębiorstw. W tej części pracy, mgr Celestyna Miłoś opisała podejście instytucji państwa do polityki handlowej. Punkt 2.1 przedstawia protekcyjizm i liberalizm w polityce handlowej wraz z przykładami oraz instrumenty polityki handlowej. Pomimo iż są to zagadnienia znane i wielokrotnie opisane w literaturze przedmiotu, w recenzowanej pracy zostały one przedstawione pełny i jednocześnie zwięzły sposób. W dalszej części rozdziału Doktorantka skupiła się na systemie instytucjonalnym wsparcia umiędzynarodowienia przedsiębiorstw w Polsce (p.2.2), polskiej polityce proeksportowej, wsparciu internacjonalizacji przedsiębiorstw (p.2.3) oraz instrumentom publicznego wsparcia internacjonalizacji przedsiębiorstw (p.2.4). Rozdział ten oceniam pozytywnie. To bardzo ważny, dobrze napisany rozdział, stanowiący podstawę do dalszych części pracy.

Rozdział trzeci (*Metodyka badania wpływu publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia*) rozpoczyna się od przedstawienia wyników dotychczasowych badań w zakresie publicznego wsparcia finansowego internacjonalizacji przedsiębiorstw (p.3.1). Przegląd badań stanowi ważną część pracy, gdyż pozwala określić wkład Doktorantki w rozwój obszaru badawczego. Uważam, że rozdział zyskałby, gdyby Doktorantka jaśniej określiła lukę badawczą. W kolejnym punkcie (3.2) opisana została konstrukcja i operacjonalizacja narzędzia badawczego. Doktorantka omówiła cel badania oraz pytania badawcze, które były podstawą do opracowania metodyki badania i narzędzi badawczych. Pytania badawcze zostały opracowane poprawnie. Wyjaśniona i uzasadniona została też konstrukcja ankiety (p.3.2.1). Z uwagi na konieczność porównania przedsiębiorstw korzystających i niekorzystających z publicznego wsparcia badanie zostało przeprowadzone na próbie badawczej oraz próbie kontrolnej. Dlatego też, Doktorantka opracowała dwie ankiety, które zostały umieszczone w załącznikach. Następnie omówiony został model badawczy i jego zmienne (p. 3.2.2). Przyjęty schemat postępowania badawczego jest prawidłowy i powszechnie wykorzystywany w podobnych badaniach. Warto podkreślić, że cały schemat postępowania badawczego oraz wykaz zastosowanych zmiennych został dokładnie wyjaśniony i uzasadniony. Doceniam również przeprowadzenie badania pilotażowego, co pozwoliło Doktorantce na wprowadzenie zmian do badania właściwego. W ostatniej części rozdziału opisano dobór i charakterystykę próby badawczej (p. 3.3).

Rozdział czwarty (*Wpływ publicznego wsparcia finansowego na proces umiędzynarodowienia przedsiębiorstw w świetle badań własnych*) rozpoczyna się od omówienia przyjętych założeń testu chi-kwadrat i współczynnika V Cramera. Następnie omówione zostały wyniki badań własnych Doktorantki. Publiczne wsparcie finansowe a zakres internacjonalizacji zostały opisane w p.4.1. Wpływ wsparcia finansowego na zwiększenie zakresu działalności (*entry scope*) został zbadany przez uwzględnienie 1) liczby rynków, na których firma funkcjonuje, 2) cykliczność sprzedaży przed uzyskaniem i po uzyskaniu publicznego wsparcia finansowego, 3) liczby pracowników zaangażowanych w działalność zagraniczną przed uzyskaniem i po uzyskaniu wsparcia finansowego. Doktorantka wyjaśnia również jak definiuje zakres internacjonalizacji (rozszerzenie zakresu działalności na rynkach zagranicznych, zwiększenie przychodów z zagranicy i zwiększenie zaangażowania zasobów firmy). Jak już wspomniałam, moim zdaniem byłoby lepiej, gdyby kwestie dotyczące pomiaru internacjonalizacji znalazły się w odrębnym punkcie rozdziału pierwszego. Następnie Doktorantka omawia zależności między publicznym wsparciem a tempem internacjonalizacji badanych przedsiębiorstw (p.4.2). Tempo internacjonalizacji (*internationalization speed*) jest poprawnie definiowane jako średni czas potrzebny firmie na wprowadzenie produktów na rynek zagraniczny. Natomiast, w kolejnym punkcie (4.3) omówiona została zależność między publicznym wsparciem finansowym a rozszerzeniem i planowaniem działalności przedsiębiorstw. Rozszerzenie działalności eksportowej zostało przebadane poprzez uwzględnienie przychodów z zagranicy. W końcowej części rozdziału Doktorantka dokonała oceny publicznego wsparcia internacjonalizacji badanych przedsiębiorstw (p.4.4). Obliczenia zostały przeprowadzone poprawnie.

Rozdział czwarty, podobnie jak poprzednie rozdziały oceniam pozytywnie.

Rozdział piąty (*Ocena zastosowanego modelu badawczego*) odnosi się na początku do innych badań prowadzonych w tym obszarze (p.5.1). Jest to obszerna prezentacja, prowadząca do wniosku, że istnieją niewielkie różnice między wynikami badań własnych a wynikami podobnych badań. Ponadto, porównanie wyników pozwoliło Doktorantce na wskazanie obszarów dalszych badań. Następnie Doktorantka dokonała oceny zastosowanego modelu badawczego poprzez weryfikację założeń (p.5.2) oraz zaprezentowała własny, autorski model wpływu publicznego finansowania na proces internacjonalizacji MŚP. Uważam, że model ten stanowi istotny wkład mgr Celestyny Miłoś w rozwój wiedzy w obszarze internacjonalizacji przedsiębiorstw. Następnie Doktorantka wymieniła wpływ innych czynników, które mogą wpływać na internacjonalizację przedsiębiorstw, jak doświadczenia przedsiębiorstwa, ograniczenia programów wsparcia oraz wyzwania proceduralne. Uważam, że czynnikom tym można było poświęcić nieco więcej uwagi.

W ostatnim punkcie (5.4) przedstawione zostały wnioski dla dalszych badań.

W zakończeniu rozprawy doktorskiej przedstawione zostały wnioski uogólniające. Doktorantka zawarła w nim obszerny wywód będący podsumowaniem całej pracy, zarówno jej części teoretycznej jak i empirycznej. Dokonała również weryfikacji hipotez oraz przedstawiała rekomendacje dla instytucji publicznych dotyczące finansowego wsparcia MŚP. Uważam zawarte w zakończeniu stwierdzenia i propozycje Doktorantki za istotne i ciekawe dla małych i średnich przedsiębiorstw oraz instytucji udzielających im publicznego wsparcia.

2.6. Uwagi formalne i redakcja pracy

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Celestyny Miłoś została przygotowana poprawnie. Edycja tekstu jest prawidłowa, przypisy w części teoretycznej są sporządzone prawidłowo, edycja tabel, wykresów i rysunków jest również poprawna. Zostały one prawidłowo opatrzone tytułami, numeracją i źródłami. Praca została napisana na ogół dobrym językiem choć zdarzają się drobne uchybienia językowe, stylistyczne i gramatyczne. Pozytywnie oceniam dodane załączniki, w szczególności kwestionariusze ankiety. Dodatkowo, swój wywód Autorka ilustruje licznymi tabelami i wykresami.

2.7. Wnioski i konkluzja końcowa

Nie mam wątpliwości, że mgr Celestyna Miłoś posiada wiedzę z podjętej w rozprawie doktorskiej problematyki. Dodatkowo, uważam że podjęte przez Doktorantkę badania można zaliczyć do innowacyjnych. Do najważniejszych walorów recenzowanej rozprawy zaliczam:

- ważność i aktualność podjętego tematu
- przeprowadzenie przez Doktorantkę studiów literaturowych,
- właściwy dobór metod badawczych wraz z uzasadnieniem ich doboru,
- przeprowadzenie badań pilotażowych,

- rzetelne opracowanie wyników przeprowadzonych badań,
- opracowanie autorskiego modelu badawczego,
- walor aplikacyjny – praca zawiera rekomendacje dla praktyki i polityki gospodarczej, w szczególności dla instytucji wspierających finansowanie MŚP.

Reasumując, stwierdzam że recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim (Ustawa Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce z dnia 20 lipca 2018 r., Dz. U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.), tj.:

- wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie ekonomia i finanse,
- zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- potwierdza umiejętność Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym wnioskuję do Rady Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Nelly Dankiewicz